



**Kemo e e Tlhabolotsweng  
ya Kharikhulamo ya  
Bosetšhaba  
Dikereiti R - 9  
(Dikolo)**

**Dintlhakakaretso**



DEPARTMENT OF EDUCATION  
(LEFAPHA LA THUTO)

Gatisitswe ke Lefapha la Thuto  
Sol Plaatje House  
123 Schoeman Street  
Pretoria

Private Bag X895  
Pretoria

Mogala: +27 (12) 312 5911

Fekese: +27 (12) 321 6770

Website: <http://education.pwv.gov.za>

Tumelelotiriso © Lefapha la Thuto la Aforika Borwa

Dikhophi tsa kgatiso e, di ka bonwa go tswa go Botsamaisi:  
Kgolagano ya Bosetšhaba le Porofentshe, Lefapha la Thuto,  
Pretoria.

Tel: (012) 312 5410

ISBN 1-919917-64-0

Gazette No.: 23406, Vol 443, May 2002

Lokwalo lo, lo tshwanetse go buisiwa jaaka karolo ya Kemo e e Tlhabolotsweng ya Kharikhulamo ya Bosetšhaba Dikereiti R-9 (Dikolo).

Kemo e, ya Kharikhulamo ya Bosetšhaba e akaretsa:

1. Dintlhakakaretso
2. Ditlhagiso tsa Karolothuto di le Robedi

## **KITSISO GO MMADI**

Lefapha la Thuto le motlotlo go tlhagisa Kemo e e Tlhabolotsweng e, ya Kharikhulamo ya Bosetšhaba Dikereiti R - 9 ( Dikolo ), ka dipuo tsotlhe di le 11 tsa semmuso tsa Aforika Borwa.

Tiragalo ya go ranolela le go fetolela ke e e matswakabele le e e gwetlhang. Mo mabakeng a le mantsi, mareo le mmuo wa kharikhulamo o ne o tshwanetse go bopiwa ke batho ba ba neng ba dira ka dibukana tse. Dibukana tse, di lekeleditswe mo badirising ba bomankge mo maphateng a a farologaneng.

Lefapha la Thuto le tsaya dibukana tse jaaka tshimologo ya tiragalo ya go nonotsha le go tseletsa dipuo tsa rona. Re amogela le go rotloetsa badirisi ba dibukana tse, go di dirisa jaaka motheo wa tswelelopele e e tswelelang.



<b>Ketelapele</b>	<b>1</b>
<b>Matseno</b>	<b>2</b>
<b>Lemorago</b>	<b>4</b>
<b>Molaotheo, Dielo, Kago-Setšhaba le Kharikhulamo</b>	<b>7</b>
<b>Mofuta wa Moithuti yo o Solofelwang</b>	<b>9</b>
<b>Mofuta wa Morutabana yo o Solofelwang</b>	<b>9</b>
<b>Popego ya Kemo e e Tlhabolotsweng ya Kharikhulamo ya Bosetšhaba Dikereiti R-9 (Dikolo)</b>	<b>10</b>
<b>Ditheo tsa Kemo e e Tlhabolotsweng ya Kharikhulamo ya Bosetšhaba</b>	<b>11</b>
Thokgamo ya loago, Tikologo e e itekanetseng,	11
Ditshwanelo tsa Botho le Boakaretsi	
Thuto-tota-Dipoelo	11
Bokgoni jwa Maemo a a kwa Godimo le Kitso ya Botlhe	13
Tshedifatso le Phitlhelelo	13
Tswelelopele le Tomagano	14
<b>Popego le Mareo a a Dirisitsweng mo Ditlhagisong tsa Karolothuto</b>	<b>14</b>
Poelothuto ke eng?	15
Seelo sa Tlhatlhobo ke eng?	15
Seelo sa Tlhatlhobo se farologana le Poelothuto jang?	15
<b>Manaanethuto</b>	<b>16</b>
Dikarolothuto ka Dikgato	17
Metlhala ya Manaanethuto	17
Neelo ya nako	18
Tlhatlhobo	20
Setefikeiti sa Thuto-Kakaretso le Katiso	21

<b>Dikarolothuto: Dithanolo le Dipoelothuto</b>	<b>22</b>
<b>Dipuo</b>	<b>22</b>
Thanolo	22
Dipoelo	23
<b>Mmetse</b>	<b>23</b>
Thanolo	23
Dipoelo	24
<b>Disaentshe tsa Tlhago</b>	<b>24</b>
Thanolo	24
Dipoelo	25
<b>Disaentshe tsa Loago</b>	<b>26</b>
Thanolo	26
Dipoelo	26
<b>Botaki le Setso</b>	<b>27</b>
Thanolo	27
Dipoelo	28
<b>Tebanyo le Botshelo</b>	<b>28</b>
Thanolo	28
Dipoelo	29
<b>Disaentshe tsa Ikonomi le Botsamaisi</b>	<b>29</b>
Thanolo	29
Dipoelo	30
<b>Thekenoloji</b>	<b>30</b>
Thanolo	30
Dipoelo	31

# Ketelapele

## *Ketelapele*

Tlhabololo ya kharikhulamo ya Bosetšhaba ke kgwetlho e kgolo mo setšhabeng sengwe le sengwe. Mo kemong ya yona ka bophara, thulaganyo ya rona ya thuto le kharikhulamo ya yona, e tlhagisa kakanyo ya rona jaaka setšhaba, le tebelopele ya rona, le mokgwa oo re bonang sebopego se sešwa sa setšhaba se itlhagisang ka teng mo baneng le mo baithuting ba rona. Ka go tllaola se se tshwanetseng go tsenngwa mo kharikhulamong, re supa se se emelang ditlhokwa tsa pele le dikeletso tsa se re se kayang jaaka “thuto e ntle” mo maemong a a kwa godimo.

Kharikhulamo e, e kwadilwe ke Maaforika Borwa a e kwalela Maaforika Borwa, a a somaretseng ka botswapelo ditheo le ditlwaelo tsa temokerasi. E akeretsa tebelopele ya rona ya barutabana le baithuti ba ba kitso, e le dipetleke-tsa-malemelagotlhe, ba le masisi mo mererong ya tikologo, mme ba kgona go tsibogela le go tshwaragana le dikgwetlho tse di sa ntseng di tla le bana le Aforika Borwa mo ngwagakgolong wa somaamabedi-nngwe.

Le gale, re tshwanetse gape ra leba bonnete matlhong ka ga se kharikhulamo e ka se fitlhelelang le se e ka se se fitlhelelang. Go se lekalekane le lehuma, di sa ntse di koafatsa maitemogelo a thuto mo malapeng a mantis le bana ba bona. Kharikhulamo e tla ranolwa le go diriwa ka go farologana mo bokaelong jo bo maphataphata. Re tla e tokafatsa le go le go e diragatsa ka bokgoni jo bo kwa godimo jo bo leng teng. Re tla dira gape, matsapa a a dingalo go kgontsha phitlhelelo ya tebelopele ya yona, ka go tsaya tsia dintlha tsotlhe tse di amanang le go ruta le go ithuta.

Seno se tlhoka boineelo le go tsaya karolo botlhe ba ba dirang mo thutong. Re tlhoka tirisano mmogo e e feletseng ya Puso, batsadi, barutabana, baithuti le baagi ka bophara. Ke solofela gore Kemo e, e e Tlhabolotsweng ya Kharikhulamo ya Bosetšhaba, e tla atlarela ditsholofelo tse di tla etleetsang tirisano mmogo e e ntseng jaana.



POROFESARA KADER ASMAL, MP  
TONA YA THUTO

Mo pitsong ya yona e e kgethegileng ya di 12 Lwetse 1997, Komiti ya Ditlhogo tsa Mafapha a Thuto e atlanegisitse gore *Bukana-ketelapele ya Kemo ya Kharikhulamo ya Bosetšhaba ya Dikereiti tsa R-9* e amogelwe ke Tona. Bukana-ketapele e, e ne ya neelwa le go amogelwa ke Khansele ya Ditona tsa Thuto mo pitsong ya tsona ya di 29 Lwetse 1997, jaaka makwalo a pholesi a mararo, a a aroganeng a Kgato ya Motheo, Kgato ya Magareng le Kgato e Kgolo.

Mo pitsong ya yona ya Seetebosigo 2000, Khansele ya Ditona tsa Thuto e dumelelane gore *Kemo ya Kharikhulamo ya Bosetšhaba ya Dikereiti tsa R-9* e tshwanetse go tlhabololwa go ya ka dikatlenegiso tsa Pegelo ya Komiti ya Tshekatsheko-sešwa (30 Motsheganong 2000) go logaganya le go tiisa Kharikhulamo ya 2005.

Komiti ya Diporojeke ya ga Tona e ne ya tlhamelwa tiro ya go Logaganya le go Tiisa Kharikhulamo ya 2005. Tiragalo ya go boeletsa e simolotse ka Ferikgong 2001 ka babopi ba kharikhulamo ba le kana ka 150 go tswa mo loagong lwa thuto. Ka di 31 Phukwi, bukana-ketelapele ya Kemo e e Tlhabolotsweng ya Kharikhulamo ya Bosetšhaba e ne ya neelwa setšhaba go tshwaela mo sebakeng sa dikgwedi di le tharo. Ka kgwedi ya Ngwanatseele, makgotlana a botlhe a go tshwaela ka kharikhulamo a ne a tshwarwa. Morago ga kamogelo ya ditshwaelo le diabe tsa botlhe di se na go amogelwa le go sekasekwa go tswa mo makgotlaneng a botlhe, ditlhotshwanatiro tsa kharikhulamo tsa Komiti ya Diporojeke ya ga Tona, e ne ya kopana gape ka Sedimonthole 2001 go akaretsa diphetogo tse di atlenegisitsweng go dira ditokafatso. Kemo e e Tlhabolotsweng ya Kharikhulamo ya Bosetšhaba, ke ditlamorago tsa tiragalo e.

Lokwalo lo, mmogo le Ditlhagiso tsa Dikarolothuto di le robedi, tse di gatisitsweng jaaka Mametlelelo di bopa motheo wa Kemo e e Tlhabolotsweng ya Kharikhulamo ya Bosetšhaba Dikereiti R-9 (Dikolo). Tse mmogo, di kwa godimo ga Bukana-ketapele ya Kemo ya Kharikhulamo ya Bosetšhaba ya Dikereiti tsa R-9, e e amogetsweng ka 1997.

Pholesi ya ga jaana ya Tlhatlhobo ya di 23 Sedimonthole 1998 (Kasete ya Puso 19640) le Pholesi ya Maleme a thuto ya di 14 Phukwe 1997 (Kasete ya Puso 17997) e tshwanetswe go buisiwa le Bukana-ketapele ya Bosetšhaba ya Dikereiti tsa R-9 e e Tlhabolotsweng le karolo e e maleba ya Kemo ya Karolothuto nngwe le nngwe.



Go fitlha ka 2008, pholesi e e malebana le kabelo ya ditefikeiti e tla nna yona e e dirang. Morago ga moo Setefikeiti sa Thuto-Kakaretso le Katiso se se tlhomagantsweng le Kemo e e Tlhabolotsweng ya Kharikhulamo ya Bosetšhaba se tla tsenngwa mo tirisong.

Setefikeiti sa Thuto-Kakaretso le Katiso sa go tsena sekolo mo go patelediwang, ke boithutedi jotlhe jwa dikolo jo bo theilweng mo selekanyong se dipoelothuto di fitlheletsweng ka sona mo tthatlhobong ya dielo tsa Kereiti ya 9.



Motsamaisi-Kakaretso  
Thami Mseleku

Puso ya temokerasi ya Aforika Borwa e ja boswa jwa tsamaiso ya thuto ya tlhaolele e e sa lekalekaneng. Mo nakong ya Apareteiti, Aforika Borwa o ne a na le mafapha a thuto a le 19 a a farologaneng, a kgaogantswe go ya ka semorafe, loago le idioloji. Tsamaiso e, e ne e baakanyetsa bana maemo a ba neng ba solofetswe go a tsaya, mo botshelong jwa seloago, ikonomi, le jwa sepolotiki, mo pusong ya apareteiti. Mo lefapheng lengwe le lengwe, kharikhulamo e ne e na le seabe se se maatla sa go etleetsa le go rotloetsa go tlhoka tekatekano. Gore bana ba rutiwa eng, jang, le gore ga ba rutiwe eng, go ne go farologana go ya ka diabe tse ba neng ba tshwanetse go nna le tsona mo setšhabeng ka bophara.

Go fetolwa ga kharikhulamo mo Aforika Borwa wa morago ga apareteiti, e simolotse fela morago ga ditlhopho tsa 1994, fa Foramo ya Bosetšhaba ya Thuto le Katiso (NETF) e simolola go leba sešwa lenaanethuto le go aroganya dirutwa. Maikaelelomagolo a tsamaiso e, e ne e le go baya motheo wa lenaanethuto le le lengwe la bosetšhaba. Kwa ntle ga go bopa sešwa, go tiisa le go golaganya manaanethuto, batlhabolodi ba kharikhulamo ba Lekgotla la Bosetšhaba la Thuto le Katiso ba ne gape ba tlosa puo e neng e nyeuma tlhaolele le botlhokamasisi kana ditemalo tsa tlhaolele mo mananethutong a. La ntlha mo nageng e, ditshwetso malebana le kharikhulamo di ne tsa tsewa ke baemedi ba merafe yotlhe. Le gale, tsela e e neng ya tsewa ke lekgotla le, e ne e se, e bile e ne e sa ikaelela go nna yona e e tlhaobololang Kharikhulamo.

Bukana ya *Go Ithuta Botshelotlhe ka Boalo-thulaganyo jwa Kharikhulamo ya Bosetšhaba* ya 1996, e ne e le yona kemokgolo ya ntlha ya kharikhulamo ya Aforika Borwa wa temokerasi. E ne e tlhatlheletswe ke ditheo tse di tswang mo Molaong-Tiragatso wa Thuto le Katiso (1995), Molaong wa Borutegi jwa Aforika Borwa wa palo ya 58 (1995) le mo Molaong wa Pholesi ya Thuto ya Bosetšhaba (Palo ya 27, 1996). Go ya ka Molao-Tiragatso o, go gatelelwa gore go nne phetogo e kgolo tebang le thuto le katiso mo Aforika Borwa, gore go ithuta le go ruta go tle go tlabologe go bo go itekanele sentle mono Aforika Borwa. Gape o ne o gatelela gore go sutiwe mo mokgweng wa bogologolo wa maikaelelo-le-maitlhommo, mme go iwe kwa mokgweng wa thuto-tota-dipoelo. O ne o rotloetsa tebelelopele ya:

Lefatshe le le tswelang pele, le tshwaragane, la temokerasi e bile le kgona go gaisana le mafatshe a mangwe a boditšhabatšhaba, le le nang le baagi ba ba

rutegileng, ba itse go itlhamela dilo, ba kgona go leba dilo ka leitlho le lentšhotšho, e bile ba tshela botshelo jo bo itekanetseng le jo bo maungo mantle, ba tshela mo lefatsheng le go se nang tiriso-dikgoka, tlhaolele le kgobelego.

Molao wa Pholesi ya Thuto ya Bosetšhaba (Palo ya 27, 1996) o ne wa tlhagisa gore go tlhabololwe didirisiwa tse di latelang tsa go bopa kharikhulamo go tshegetsa mokgwa wa thuto-tota-dipoelo:

- ▶ Dipoelo tsa Botlhokwa tsa Makala otlhe (tse kwa morago di neng tsa itsege jaaka Dipoelo tsa botlhokwa le tsa kgolo, tse di tlhamilweng la ntlha mo molaong wa SAQA (Bothati jwa Borutegi jwa Aforika Borwa) wa 1995).
- ▶ Dipoelo tse di kgethegileng
- ▶ Ditlhagiso tse di namileng (*range statements*)
- ▶ Dielo tsa Tlhatlhobo
- ▶ Ditshupo tsa Bokgoni
- ▶ Nakotsepamisa-tiro le Nako-boitlhophelo
- ▶ Tlhatlhobo-Tsweletso, Go rekota le Go bega.

Didirisiwa tsa boalo-thulaganyo tsa kharikhulamo-tlaleletso di ne tsa tlhamiwa mo dingwageng tse di latelang, mme di akaretsa:

- ▶ Dirulaganya-thuto
- ▶ Dirulaganya-thitokgang
- ▶ Maemo a a solofetsweng a bokgoni
- ▶ Manaanethuto

Ka kgwedi ya Diphlane 1997, Kemo ya Kharikhulamo ya Bosetšhaba mo Dikereiting tsa R-9 e ne ya phasaladiwa go ya ka Kitsiso ya Puso ya 1445. Pholesi ya Tlhatlhobo ya Sekgamu sa Thuto-Kakaretso le Katiso ya Dikereiti R-9 le Thuto-theo le Katiso ya Bagolo, e itsisitswe ka Sedimonthole 1998 (Molao wa 1964). Morago ga go itsisiwe mo dikolong ka 1998, Kharikhulamo ya 2005 le tiragatso ya yona di ne tsa sekasekwa sešwa ke Komiti ya Tona ka 2000. Tsepamiso-tiro ya tshekatsheko-sešwa e ne e le popego le boalo-thulaganyo jwa kharikhulamo, tlhatlhelole-tebanyo ya morutabana, katiso le tsweletso, dithusathuto, tshegetso ya seporofense ya barutabana kwa dikolong le dipaka tsa tiragatso. Komiti ya Tshekatsheko-sešwa ya Tona e neelane ka Pegelo ka la 31 Motsheganong 2000.

Komiti ya Tshekatsheko-sešwa e atlanegisitse gore go nonotshwa ga kharikhulamo go batla popomatso le togaganyo ya diponagalo-popi le go nolofatsa puo ya yona ka go tlhagisa Kemo ya Kharikhulamo ya Bosetšhaba e e tlhabolotsweng. Gape, e ne ya atlanegisa gore Kemo e, e e Tlhabolotsweng ya Kharikhulamo ya Bosetšhaba e tshwanetse go fokotsa diponagalo-popi go tloga go di le robedi (8) go ya go di le tharo (3) tse di latelang: Dipoelo tsa botlhokwa le tsa Kgolo, dipoelothuto le dielo tsa tlhatlhobo. Gape, e tshwanetse go logaganya kharikhulamo le tlhatlhobo. Go tlaleletsa, e ne ya atlanegisa gore tiragatso e tshwanetse go tiisiwa le go nonotshwa ka go tokafatsa tlhatlhelelo-tebanyo le katiso, dithusathuto le tshegetso ya seporofense. Gape, e ne ya atlanegisa go repisiwa ga dipaka tsa tiragatso.

Ka Seetebosigo 2000, Lekgotla la Ditona tsa Thuto le ne la amogela dikatlanegiso tsa kharikhulamo tsa Komiti ya Tshekatsheko-sešwa. Ka kgwedi ya Phukwi 2000, Kabinete e ne ya swetsa gore:

Tsweletso ya Kemo ya Kharikhulamo ya Bosetšhaba, e e tshwanetseng ya dirana le se ditlhokego tsa Kharikhulamo di leng sona, ka puo e e sedifetseng e bile e le bonolo mo maemong le mo dikgatong tse di farologaneng, e tshwanetse go simolola ka bonako. Gape, kemo e, e tshwanetse go arabela ditshwenyego tse di mabapi le bokete ba kharikhulamo, mme e tshwanetse ya naya thanolo e e sedifetseng ya mofuta wa moithuti go ya ka kitso, dikgono, dielo, maitsholo – tse di solofelwang kwa bofelong jwa sekgamu sa Thuto-Kakaretso le Katiso (GET).

Poeletso ya kharikhulamo ya 2005 e tsetse Bukana-Ketelapele ya Kemo ya Kharikhulamo ya Dikereiti tsa R-9 mo dikolong. Bukana-ketelapele e, ya Kemo e e Tlhabolotsweng ya Kharikhulamo ya Bosetšhaba ya Dikereiti tsa R-9 mo dikolong e ne ya neelwa setšhaba go tshwaela ka la 30 Phukwi 2001. Kwa bokhutlong e ne ya tlhabololwa go ya ka ditshwaelo tsa setšhaba mo dingwageng tsa 2001/2002. Kemo e e Tlhabolotsweng ya Kharikhulamo ya Bosetšhaba, ga se Kharikhulamo e ntšhwa, mme ke togaganyo le tiiso ya Kharikhulamo 2005. E tshola ditheo, maikaelelo le kgatelelo ya Kharikhulamo 2005 e itekanetse, le go dumelelana le maikemisetso a yona go thuta-tota-dipoelo.

Mo tsamaong ya nako, fa tiragalo ya poeletso ya kharikhulamo e tsweletse, tiragatso kwa dikolong tsa Dikereiti R - 9 e tswelela go ya ka pholesi e e fetileng. Fa Kemo e e Tlhabolotsweng ya Kharikhulamo ya Bosetšhaba ya Dikereiti tsa R-9 mo dikolong e nna pholesi, e tla beela thoko ditlhagiso tse dingwe tsa pholesi ya kharikhulamo le tlhatlhobo tsa dikolo. Tiragatso e rulaganyeditswe ngwaga wa 2004.

Lokwalo lo, lo itsise le go naya lemorago tebang le Ditlhagiso di le robedi (8) tsa Karolothuto tse di bopang motheo wa Kemo e e Tlhabolotsweng ya Kharikhulamo ya Bosetšhaba ya Dikereiti tsa R-9 mo dikolong mo sekgamung sa Thuto-Kakaretso le Katiso.

## Molaotheo, Dielo, Kago ya Setšhaba le Kharikhulamo

### *Molaotheo, Dielo, Kago ya Setšhaba le Kharikhulamo*

Molaotheo wa Repaboliki ya Aforika Borwa, 1996 (Molao 108 wa 1996) o neela motheo wa tlhabololo le tsweliso ya Kharikhulamo mo Aforika Borwa wa ga jaana. Ketelelapele ya Molaotheo e tlhalosa maikaelelo a Molaotheo a go:

- ▶ Alafa dikgaogano tsa maloba le go tlhoma setšhaba se se theilweng mo dielong tsa temokerasi, ditshiamelo tsa loago le motheo wa ditshwanelo tsa botho.
- ▶ Tokafatsa boleng jwa matshelo a baagi botlhe le go golola bokgoni jwa motho mongwe le mongwe.
- ▶ Ala metheo ya setšhaba sa temokerasi se se mo phatlalatseng, se mo go sona puso e theilweng mo keletsong ya batho, le baagi botlhe ba sireleditsweng ke molao ka go tshwana.
- ▶ Aga Aforika Borwa o o kopaneng wa temokerasi o o kgonang go tsaya boemo jwa gagwe jaaka naga e e ipusang mo tshikeng ya ditšhaba.

Manifeseto o o ka ga Dielo, Thuto le Temokerasi (Lefapha la Thuto, 2001) o senola dielo-theo tsa Molaotheo di le lesome. Tsona ke tse di latelang:

- ▶ Temokerasi
- ▶ Thokgamo ya loago le Tekatekano
- ▶ Go sa tlhotlholole ka Morafe le ka Bong
- ▶ Botho
- ▶ Loago lo lo mo phatlalatseng
- ▶ Boikarabelo
- ▶ Tlotlo
- ▶ Puso ya molao
- ▶ Poelano

Manifeseto o, o tthagisa gape ditogamaano di le lesome le borataro (16) tse di tlwaetsang bašwa ba Aforika Borwa dielo tsa Molaotheo. Ditogamaano tse di tlhaloswa mo Kemong e e Tlhabolotsweng ya Kharikhulamo ya Bosetšhaba, mme di akaretsa:

- ▶ Go godisa maitseo a go tlhaeletsana le go nna le seabe mo dikolong.
- ▶ Go nna le sekao: go etleetsa boineelo le nonofo mo barutabaneng.
- ▶ Tlhomamisa gore Moaforika Borwa mongwe le mongwe o kgona go buisa, go kwala, go bala le go akanya.
- ▶ Go nwetsa tlwaelo ya ditshwanelo tsa botho mo phaposiborutelong.
- ▶ Dira Botaki le Setso karolo ya kharikhulamo.
- ▶ Busetsa hisetori mo kharikhulamong.
- ▶ Tsenya thutabodumedi mo dikolong.
- ▶ Go dirisa/tlwaetsa botementsi.
- ▶ Go dirisa metshameko go bopa dikgolagano tsa loago le go nonotsha kagosetšhaba mo dikolong.
- ▶ Tlhomamisa pulegelo e e lekalekanang ya thuto.
- ▶ Go rotloetsa go lwantsha tlhotlhololo-ka-lotso mo dikolong.
- ▶ Golola kgono ya basetsana le basimane.
- ▶ Go kampana le Lebolelamading/Phate (HIV/AIDS) le godisa tlwaelo ya maikarabelo mo thobalanong le mo loagong.
- ▶ Go dira gore dikolo di bolokesegele go ithuta le go rutwa mo go tsona le go tlhomamisa puso ya molao.
- ▶ Rotloetsa botho le temogo ya tikologo.
- ▶ Godisa mowa o mošwa wa borata-beno, kgotsa go dumalana le boagedi jo bo tshwanang.

Molaotheo o tthagisa dielo tsa loago tsa setšhaba le ditsholofelo tsa diabe, ditshwanelo le maikarabelo a baagi mo Aforika Borweng wa temokerasi. Molaotlhommo wa Ditshwanelo o baya botlhotlhwa jo bo kwa godimo mo tekatekanong, mo sereting sa botho, mo botshelong le mo kgololosegong le mo pabalesegong ya batho. Tse, mmogo le ditshwanelo tsa kgololosego ya bodumedi le tumelo, boithlagiso le kgolagano, di tshela mmogo le ditshwanelo tsa seloago-ikonomi. Motho mongwe le mongwe o na le tshwanelo ya kgololosego mo lehumeng, mo botlhokantlong, mo pholong e e bokoa le mo tlaleng. Kemo e e Tlhabolotsweng ya Kharikhulamo ya Bosetšhaba e batla go dira dielo tse, karolo ya kitso le dikgono tse e batlang go di tswellets. E rotloetsa mo baithuting botlhe, temogo le go tlhaloganya setso se se humileng se se maphataphata, ditumelo le ditebelo tsa botshelo tse mo go tsona kopano mo Aforika Borwa e ka lemotshegang.

---

## Mofuta wa Moithuti yo o Solofelwang

---

*Mofuta wa Moithuti yo o Solofelwang*

Kgwetlho e e lebileng Kemo e e Tlhabolotsweng ya Kharikhulamo ya Bosetšhaba ke ya gore maikemisetso le dielo tsa thokgamo ya loago, tekatekano le temokerasi di ka logaganngwa jang go anama le kharikhulamo. Tsweletso ya dielo tse ga e botlhokwa fela mo tswelatsong ya motho a le mongwe, mme e tshwanetse go tlhomamisa gore sebopego sa bosetšhaba sa Aforika Borwa se agilwe mo dielong tse di farologaneng le tse go neng go theilwe thuto ya apareteiti mo go tsona.

Mofuta wa moithuti yo o solofetsweng ke o o tladitsweng ka dielo, e bile e le moithuti yo o dirang ka fa dikgatlhegolong tsa setšhaba se se theilweng mo tlotlong ya temokerasi, tekatekano, botho jwa batho, botshelo le thokgamo ya loago.

Kharikhulamo e ikaelela go tswelatsa bokgoni jo bo tletseng jwa moithuti mongwe le mongwe. E batla go aga moithuti wa botshelo jotle yo o itshepang, a ikemetse, a buisa le go kwala, a bala, a le dinonofo di mafaratlhatlha, a le mowamontle e bile a tlotla tikologo le go nna le seabe mo setšhabeng jaaka moagi yo o masisi le botlhale.

---

## Mofuta wa Morutabana yo o Solofelwang

---

*Mofuta wa Morutabana yo o Solofelwang*

Barutisi mo maemong otlhe ke batsaya-karolo ba botlhokwa mo tlhabololong ya thuto mo Aforika Borwa. Barutabana ba na le seabe sa botlhokwa se se kgethegileng. Kemo ya Kharikhulamo ya Bosetšhaba e lebeletse barutabana ba ba nonofetseng go go ruta, ba na le bokgoni, ba le boineelo, ba le kutlwelobotlhoko, le ba ba kgonang go dira ka botlalo, diabe tse di farologaneng tsa bona, tse di tlhagisitsweng mo Meetlong le Dielong tsa Barutabana tsa 2000 (Kasete ya Puso, ya Palo ya 20844). Meetlo le dielo tse, di leba barutabana jaaka,

batsereganyi mo thutong, baranodi le batlhami ba Manaanethuto le didiriswa, baeteledipele, balaodi, balaodi le batsamaisi, baithutedi, batlhotlhomisi le baithuti ba leruri, maloko a baagi, bagae le bagomotsi, balekeletsi le bomankge ba dikarolothuto.

## Popego ya Kemo e e Tlhabolotsweng ya Kharikhulamo ya Bosetšhaba Dikereiti R-9 (Dikolo)

*Popego ya Kemo e e Tlhabolotsweng ya Kharikhulamo ya Bosetšhaba Dikereiti R-9 (Dikolo)*

Kemo e e Tlhabolotsweng ya Kharikhulamo ya Bosetšhaba e bopiwa ke Dintlhakakaretso tse, le Ditlhagiso tsa Karolothuto di le robedi (8).

Go na le Dikarolothuto di le robedi (8) mo Kemong ya Kharikhulamo ya Bosetšhaba. Karolothuto ke lekala la kitso, bokgoni le dielo le le nang le diponagalo tse di kgethegileng gammogo le kgolagano le makala a mangwe a kitso le dikarolothuto. Mo Kemong e, e e Tlhabolotsweng ya Kharikhulamo ya Bosetšhaba, Dikarolothuto ke:

- ▶ Dipuo
- ▶ Mmetse
- ▶ Disaentshe tsa Tlhago
- ▶ Thekenoloji
- ▶ Disaentshe tsa Loago
- ▶ Botaki le Setso
- ▶ Tebanyo-botshelo
- ▶ Disaentshe tsa Ikonomi le Botsamaisi

Kgolagano fa gare ga ditshwanelo tsa botho, tikologo e e itekanetseng le thokgamo ya loago di diragatswa mo Tlhagisong ya Karolothuto nngwe le nngwe.

Ditlhagiso tsa Karolothuto di neelana ka motlhala wa ditlhokego le ditsholofelo go simolola ka Kereiti ya R go ya go fitlha ka ya 9 tsa dikolo mo Sekgamung sa Thuto-Kakaretso le Katiso.



# Ditheo tsa Kemo e e Tlhabolotsweng ya Kharikhulamo ya Bosetšhaba

*Ditheo tsa Kemo e e Tlhabolotsweng ya Kharikhulamo ya Bosetšhaba*

Kemo e e Tlhabolotsweng ya Kharikhulamo ya Bosetšhaba ya Dikereiti R-9 (Dikolo) e ageletswe mo tebelopeleng le dielong tsa Molaotheo le tsa Kharikhulamo ya 2005. Ditheo tse, di akaretsa:

## Thokgamo ya loago, Tikologo e e itekanetseng, Ditshwanelo tsa Botho le Boakaretsi

*Thokgamo ya loago, Tikologo e e itekanetseng, Ditshwanelo tsa Botho le Boakaretsi*

Kharikhulamo e ka nna le seabe se botlhokwa mo go tsoseng temogo ya kgolagano fa gare ga ditshwanelo tsa botho, tikologo e e itekanetseng, thokgamo ya loago, le boakaretsi. Mo dinageng dingwe, se se dirwa ka dithuto di tshwana le Thutabogae. Kemo e e Tlhabolotsweng ya Kharikhulamo ya Bosetšhaba e lekile go netefatsa gore Ditlhagiso tsotlhe tsa Karolothuto, di supa ditheo le ditiragatso tsa thokgamo ya loago, go tlotla tikologo, le ditshwanelo tsa botho, jaaka di ranotswe mo Molaotheong. Bogolosegolo, kharikhulamo e leka go nna masisi mo mererong ya lehuma, go sa lekalekane, bomorafe, bong, bogolo, bosaitekanele, le dikgwetlho dingwe jaaka Lebolelamading/Phate (HIV/AIDS).

Kemo e e Tlhabolotsweng ya Kharikhulamo ya Bosetšhaba e tsaya molebo wa boakaretsi ka go totobatsa bonnye ditlhokego mo baithuting botlhe. Ditlhokego tse di kgethegileng tsa thuto, tsa loago, tsa maikutlo le tsa mmele tsa baithuti, di tla arabelwa ka go tlangwa le go tsewelediwa ga manaanethuto a a maleba.

## Thuto-tota-Dipoelo

*Thuto-tota-Dipoelo*

Thuto-tota-dipoelo e tsaya tiragalo ya go ithuta e le botlhokwa fela jaaka diteng. Bobedi jo, jwa tiragalo le diteng tsa thuto bo gatelelwa ka go baya mo pepeneneng dipoelo tse di tshwanetseng go fitlhelwa kwa bofelong jwa tiragalo. Mo Kemong e e Tlhabolotsweng ya Kharikhulamo ya Bosetšhaba dipelothuto le dielo tsa tlhatlhobo di bopilwe go tswa mo dipoelong tsa botlhokwa le tsa kgolo.

Dipoelo tsa botlhokwa le tsa kgolo ke lenaane la dipoelo tse di tswang mo Molaotheong, mme di fitlhelwa mo Molaong wa Borutegi wa Aforika Borwa (1995). Di tlhalosa mofuta wa mogae yo thuto le thulaganyo ya katiso di tshwanetseng go ikaelela go mmopa. Dipoelo tsa botlhokwa di solofela baithuti ba ba tla kgonang go:

- ▶ Lemoga le go rarabolola mathata le go tsaya ditshwetso ba dirisa kakanyo ya botlhokwa le ya boitlhamedi.
- ▶ Dira ka nonofo le ba bangwe jaaka ditokololo tsa setlhopha, mokgatlho le baagi.
- ▶ Rulaganya le go tsamaisa ditiro tsa bona ka maikarabelo le ka nonofo.
- ▶ Kokoanya, sekaseka, rulaganya le go tlhatlhoba tshedimosetso.
- ▶ Tlhaeletsana ka tolamo ba dirisa pono, botshwantshi le puo mo mekgweng e e farologaneng.
- ▶ Dirisa saentshe le thekenoloji ka tolamo, mme ba supa boikarabelo mabapi le tikologo le pholo ya ba bangwe.
- ▶ Supa go tlhaloganya botshelo jaaka ngatana ya dithulaganyo tse di golaganeng ka go lemoga gore bokaello jwa tharabololo ya mathata ga bo nne bo le bosii, bo maphataphata.

Dipoelo tsa kgolo di solofela baithuti ba ba kgonang go:

- ▶ Akanya le go tlhotlhomisa ka ga mefuta ya ditogamaano tsa go ithuta ka katlego.
- ▶ Nna le seabe jaaka bagae ba ba maikarabelo mo botshelong jwa selegae, jwa bosetšhaba le jwa boditšhabatšhaba.
- ▶ Nna masisi mo setsong le mo bokgabong go ralala bonamo jwa bokaello jwa loago.
- ▶ Tlhotlhomisa thuto le ditšhono tsa bodiri.
- ▶ Tsweletsa ditšhono tsa bogwebi.

Kemo e e Tlhabolotsweng ya Kharikhulamo ya Bosetšhaba e leka go akaretsa le go tshegetsa tebelopele ya temokerasi ya loago le bagae ba ba tshwanetseng go rotoga mo thulaganyong ya rona ya dikolo.

Ka go dirisa Ditlhagiso tsa Karolothuto, Kemo e e Tlhabolotsweng ya Kharikhulamo ya Bosetšhaba e tlhaola maikemisetso, ditsholofelo le dipoelo tse di tshwanetseng go fitlhelwa ka dipoelothuto le dielo tsa tlhatlhobo tse di amaneng. Dipoelothuto tsa Karolothuto nngwe le nngwe di a tlhagisiwa kwa moragonyana mo Dintlhakakaretsong tse. Dielo tsa tlhatlhobo di mo

Ditlhagisong tsa Karolothuto tsa tota, tse di gatisitsweng mo mametlelelong ya lokwalo lo.

Dipoelothuto le dielo tsa tlhatlhobo di gatelela thuto ya bo-na-le-seabe, ya moithuti-gare e bile e theilwe mo thutong e e tlhagatlhagang. Di tlogelela barutabana sebaka se se bonalang sa boitlhamedi le boikakanyetsi mo go ranoleng se ba tla se rutang le gore ba tla se ruta jang.

Mofuta wa thuto-tota-dipoelo wa Aforika Borwa o na le maikaelelo a go tlhotlheletsa dikakanyo tsa bašwa gore ba tle ba kgone go nna le seabe se se tletseng mo botshelong jwa loago le jwa ikonomi. O ikaeletse go netefatsa gore baithuti botlhe ba kgona go tswelera le go fitlhelela dikgono tse di feleletseng le gore ba tlametswe go ithutela leruri

## **Bokgoni jwa Maemo a a kwa Godimo le Kitso ya Botlhe**

*Bokgoni jwa Maemo a a kwa Godimo le Kitso ya Botlhe*

Kemo e e Tlhabolotsweng ya Kharikhulamo ya Bosetšhaba e na le maikemisetso a go tswelera kitso ya maemo a a kwa godimo le bokgoni jwa botlhe. E tlhoma le go tshegetsa ditsholofelo tse di kwa godimo tsa se baithuti ba Aforika Borwa ba ka se fitlhelelang. Thokgamo ya loago e pateletsa gore dikarolo tsa setšhaba tse di neng di se na dithata mo nakong e e fetileng ka go tlhoka kitso le dikgono, jaanong di maatlafadiwe. Kemo e e Tlhabolotsweng ya Kharikhulamo ya Bosetšhaba e na le maikaelelo a go neelana ka motheo o o tiileng, o mo go ona go tla kgontshwang tswelero ya bokgoni le kitso ya maemo a a kwa godimo go botlhe. E dira se ka go totobatsa kopano ya bonnye kitso le nonofo tse di tshwanelwang ke go bonwa ke baithuti mo kereiting nngwe le nngwe le go tlhoma maemo a a kwa godimo a a fitlhelelwang mo dikarolothutong tsotlhe.

## **Tshedifatso le Phitlhelelo**

*Tshedifatso le Phitlhelelo*

Kemo e e Tlhabolotsweng ya Kharikhulamo ya Bosetšhaba e na le maikaelelo a go sedifatsa le go kgontsha phitlhelelo mo popong le mo puong ya yona. Diponagalo di le pedi tsa popo e bong – dipoelothuto le dielo tsa tlhatlhobo di tlhalosetsa baithuti botlhe sentle, gore maikemisetso le dipoelo tse di botlhokwa go tswelera mo boemong bongwe sentle, le bongwe jwa thulaganyo ke dife. Go tlaleletsa, Kemo e e Tlhabolotsweng ya Kharikhulamo ya Bosetšhaba e tla kwalwa ka dipuo tsotlhe tsa semmuso le ka mokwalo wa boreile (Braille).

## Tswelelopele le tomagano

*Tswelelopele le tomagano*

Ditheo tsa go ithuta go go lomaganeng ke modi wa thuto-tota-dipoelo. Tomagano e netefatsa gore baithuti ba lemoga Dikarolothuto jaaka tse golaganeng le go nyalelelana. E tshegetsa le go oketsa ditšhono tsa baithuti go fitlhelela dikgono, go bona kitso le go tswetsa megopolo le dielo tse di bopeletsweng go ralala kharikhulamo.

Go botlhokwa gore kharikhulamo e tlhome ka mokgwa wa go tswedisisa pele ka iketlo, ditsholofelo tsa baithuti tse di mafaratlhatlha, di le boteng e bile di namile. Tswedisopele e e akanngwang ke lereo le le dirisiwang go tlhalosa ponagalo e, ya kharikhulamo. Mo Kemong e e Tlhabolotsweng ya Kharikhulamo ya Bosetšhaba, dielo tsa tlhatlhobo mo tlhagisong ya karolothuto nngwe le nngwe, di neelana ka tswedisopele e e akanngwang mo Karolothutong nngwe le nngwe, go tloga mo kereiting e nngwe go ya go e nngwe.

Le fa go ntse jalo, baithuti ga ba a tshwanela go kampana le dielo tsa tlhatlhobo di le makumaganyane. Kgolagano e tshwanetse gore e dirwe mo gare le go ralala dipoelothuto le Dikarolothuto. Phitlhelelo ya kgolagano ya maemo a a kwa godimo fa gare ga tomagano go ralala dikarolothuto le tswedisopele e e akanngwang, go tloga mo kereiting e nngwe go ya go e nngwe, ke pinagare ya Kharikhulamo e.

Go tswetswapele go go tswetseng ga barutabana, ditlhopha tsa tsamaiso ya sekolo le badiri ba tshegetso ba lefapha, ke lephata le le botlhokwa la maikaelelo a.

---

## Popego le Mareo a a Dirisitsweng mo Ditlhagisong tsa Karolothuto

---

*Popego le Mareo a a Dirisitsweng mo Ditlhagisong tsa Karolothuto*

Tlhagiso ya Karolothuto nngwe le nngwe e na le dikarolo di le tharo:

**Matseno:** Karolo e, e itsise Kemo ya Kharikhulamo ya Bosetšhaba le Karolothuto e e rileng - maikemisetso le diponagalo tse di kgethegileng tsa yona.

**Karolo e e ka ga dipoelothuto le dielo tsa tlhatlhobo:** Tsona di tlhagisa ditlhokego le ditsholofelo tsa baithuti ba dikereiti go simolola ka Kgato ya Motheo (Dikereiti R-3), Kgato ya Magareng (Dikereiti 4-6) le Kgato e Kgolo (Dikereiti 7-9). Kgato ya Motheo e tsepamisa mo dikgonong tse di bonolo, kitso le dielo go netefatsa kgolo ya go ithuta go go yang pele. Dipoelothuto le dielo tsa tlhatlhobo di tshwanetse go kaiwa jaaka bonnye jo bo tlhokegang jwa kitso e e nnye, dielo le dinonofo tse di tshwanetseng go akarediwa, mme e se tsona fela tse di rutiwang. Di supa se se leng botlhokwa mo tswelopeleng mo thulaganyong mme di bopilwe go ya ka ditlhokego tsa Kereiti ya 9.

**Karolo e e ka ga tlhatlhobo:** Karolo e e tlhalosa ka ga ditheo le dikaelo tsa tlhatlhobo, mme e dira ditshikhinyo tsa go boloka le go naya pegelo ya tlhatlhobo.

**Lenaane la Tshedimosetso:** Karolo e gantsi e akaretsa dikhutshwafatso, diakhoronimi le tlhalosetso ya mareo/tlolosari.

## Poelothuto ke eng?

*Poelothuto ke eng?*

Poelothuto e tswa mo dipoelothutong tsa botlhokwa le tsa kgolo. Ke thanolo ya se (kitso, dinonofo le dielo) baithuti ba tshwanetseng go se itse, go se supa le go kgona go se dira kwa bofelong jwa Sekgamu sa Thuto-Kakaretso le Katiso. Setlhopha sa dipoelothuto se tshwanetse go tlhomamisa tomagano le tswedisopele mo kgolong ya megopolo, dikgono le dielo go ya ka dielo tsa tlhatlhobo. Dipoelothuto ga di pateletse diteng le mokgwa wa go dira.

## Seelo sa Tlhatlhobo ke eng?

*Seelo sa Tlhatlhobo ke eng?*

Dielo tsa tlhatlhobo di tlhalosa boemo jo mo go bona baithuti ba tshwanetseng go supa phitlhelelo ya bona ya Dipoelothuto le ditsela (boteng le bophara) tsa go supa diphitlhelelo tsa bona. Dielo tsa tlhatlhobo ke tsa kereiti e e rileng, mme di supa mokgwa o tswedisopele ya dikakanyo e tla diragalang ka teng mo Karolothutong. Dielo tsa tlhatlhobo di akaretsa kitso, dikgono le dielo tse di tlhokegang go fitlhelela dipoelothuto. Ga di pateletse mokgwa wa go ruta.

## Seelo sa Tlhatlhobo se farologana le Poelothuto jang?

*Seelo sa Tlhatlhobo se farologana le Poelothuto jang?*

Dipoelothuto di tlhalosa se baithuti ba tshwanetseng go se itse le se ba tshwanetseng go se dira. Dielo tsa tlhatlhobo di tlhalosa bonnyenye jwa seemo,

boteng le bophara jwa se se tshwanetseng go ithutiwa. Mo mabakeng a tiriso, se se tlhalosa gore dipoelothuto di ka, e bile di tla tshwana mo mabakeng a mantši go tloga mo kereiting e nngwe go ya go kereiting e nngwe, fa dielo tsa tlhatlhobo tsona di fetoga go tswa mo kereiting e nngwe go ya go kereiting e nngwe.

Gape, dielo tsa tlhatlhobo di oketsa go ya kwa thutegong. Mo lebakeng la Sekgamu sa Thuto-Kakaretso le Katiso, se se tlhalosa go wediwa ga Setefikeiti sa Thuto-Kakaretso le Katiso.

Dithusathuto le manaane a tswalediso pele ya barutabana a tla nna le seabe se se botlhokwa mo go ranoleng le mo go tlhaloseng dipoelothuto le mo dielo tsa tlhatlhobo.

---

## Manaanehuto

### *Manaanehuto*

Kemo e e Tlhabolotsweng ya Kharikhulamo ya Bosetšhaba ya Dikereiti R-9 e tla tsenngwa mo tirisong mo dikolong ka manaanehuto. Manaanehuto ke ditiragalo tse bopilweng le go rulaganngwa tse di tswelatsang phitlhelelo ya dipoelothuto le dielo tsa tlhatlhobo tsa kgato.

Le mororo Kemo e e Tlhabolotsweng ya Kharikhulamo ya Bosetšhaba e popomatsa megopolo, dikgono le dielo go ya kereiti ka kereiti, manaanehuto a gatelela boatlhamo jwa go ithuta le ditiragalo tsa tlhatlhobo ka kgato. Gape, manaanehuto a na le manaanetiro a a neelanang ka ga lebelo le tatelano ya ditiragalo tse, mo ngwageng nngwe le nngwe, go akaretsa le dikao tsa dithulaganyo tsa thuto tse di tla diragatswang mo sebakeng se se neilweng. Gape, ditheo le dielo tse mo go tsona go theilweng Kemo e e Tlhabolotsweng ya Kharikhulamo ya Bosetšhaba di akaretsa Manaanehuto.

Manaanehuto a tshwanetse go netefatsa gore dipoelothuto tsotlhe le dielo tsa tlhatlhobo di latelwa ka botlalo, le gore karolothuto nngwe le nngwe e neelwa nako le kgatelelo e e beilweng. Manaanehuto a tla theiwa mo dikgolaganong mo gare ga dipoelothuto le dielo tsa tlhatlhobo, ntle le go nyenyefatsa boleng jwa dikarolothuto.

## Dikarolothuto ka Dikgato

*Dikarolothuto ka Dikgato*

Mo Kgatong ya Motheo, go na le manaanethuto a le mararo; Puiso-kwalo, Dipalo le Dikgono tsa Botshelo.

Mo Kgatong ya Magare, Dipuo le Mmetse di sala go nna manaanethuto a a itlhaotseng. Manaanethuto a tshwanetse go netefatsa gore dipoelo tse beetsweng karolothuto nngwe le nngwe di diragatswa ka botlalo, le ka go akaretsa. Dikolo di ka tsaya tshwetso ka ga palo le boleng jwa Manaanethuto a mangwe, go lebilwe dithulaganyo-kgono tsa sekolo.

Mo Kgatong e kgolo, go na le manaanethuto a le robedi a a theilweng mo dikarolothutong.

Barutabana ba rwele maikarabelo a go tseweletsa manaanethuto. Lefapha la Thuto le tla neelana ka metlhala ya pholesi ya tsewetso ya manaanethuto a a theilweng mo go nngwe le nngwe ya Tlhagiso ya Karolothuto go kgona go tshegetsa tiragalo e. Diporofentshe di tla tseweletsa metlhala e mengwe mo go tlhokegang, go letlelela bomethalethale.

Manaane a thuto a barutabana a tla bopa bokgoni jwa barutabana, ditlhopha tsa botsamaisi tsa sekolo, badiri ba tshegetso ba lefapha, go tlhama, go diragatsa, go tsamaisa le go tshegetsa le go tseweletswa ga Manaanethuto.

## Metlhala ya Manaanethuto

*Metlhala ya Manaanethuto*

Go netefatsa phitlhelelo ya dielo tsa bosetšhaba tse di tlhomilweng ke Kemo e e Tlhabolotsweng ya Kharikhulamo ya Bosetšhaba, metlhala ya pholesi ya Manaanethuto a a maleba le a a tshwanetseng a tla tsewelediwa mo maemong a bosetšhaba ka tisanommogo le diporofentshe. Metlhala e, e tla gatelela setheo sa thuto ya tomagano le phitlhelelo ya kgolagano ya maemo a a kwa godimo fa gare ga tomagano go ralala dikarolothuto le tseweledisopele e e akanngwang, go tloga mo kereiting e nngwe go ya go e nngwe Molao wa Pholesi ya Thuto wa Bosetšhaba (1996 karolwana 3, temana 4) e naya Tona ya Lefapha la Thuto go letlelela mo gare ga dilo dingwe, jaaka metlhala ya pholesi ya bosetšhaba, go rulaganya Manaanethuto.

Metlhala ya pholesi e tla kaela ka ga dikaelo tsa:

- ▶ Tomagano mo gare le go ralala dikarolothuto.
- ▶ Go bopa dilhophha tsa dielo tsa tlhatlhobo.
- ▶ Kgolagano fa gare ga dipoelothuto.
- ▶ Neelo ya nako.
- ▶ Tlhatlhobo.
- ▶ Dikgoreletsi tsa thuto.
- ▶ Go tlhama Lenaanethuto.
- ▶ Pholesi le molao.
- ▶ Katiso, tlhatlhabo le tiragatso.
- ▶ Neelano ya didiriswa le tshegetso.
- ▶ Togamaano le thulaganyo.

Metlhala e, e tla diragatswa mo bokaelong jwa pholesi le mo mealothulaganyong semelao e e leng teng, jaaka Melawana-Tiragatso ya Thuto e merataro, Molao wa Pholesi ya Thuto wa Bosetšhaba (1996), Molao wa Dikolo wa Aforika Borwa (1996) le Molao wa Bothapi jwa Barutabana (1998). Metlhala ya manaanethuto a tla neela boalo-thulaganyo go dirana le ditlhokego tse di rileng tsa moithuti mo bokaelong jo bo rileng.

## Neelo ya nako

*Neelo ya nako*

Go ya ka karolo 4 ya Molao wa Bothapi jwa Barutabana, 1998, letsatsi la sekolo la semmuso la barutabana le tla nna diura di le supa (7). Go ya ka Molao wa Bosetšhaba wa Pholesi ya Thuto, nako ya semmuso ya go ruta mo bekeng ya sekolo ke diura di le masomaamararo-tlhano (35). Nako e, e beilwe jaana mo lenaaneng le le latelang:

Kgato ya Motheo: Dikereiti tsa 1 le 2 = 22 diura 30 metsotswana, mme Kereiti  
ya 3 = 25 diura

Kgato ya Magare: 26 diura 30 metsotswana

Kgato e Kgolo: Kereiti ya 7 = 26 diura 30 metsotswana, mme Kereiti ya 8 le ya 9  
= 27 diura 30 metsotswana.



Dipaka tsa tiro mo dikgatong tsa sekgamu sa Thuto-Kakaretso (GET) di eme jaana:

Kgato	Kereiti	Nako
Kgato ya Motheo	R, 1 le 2	22 diura 30 metsotswana
	3	25 diura
Kgato ya Magareng	4, 5 le 6	26 diura 30 metsotswana
Kgato e Kgolo (dikereiti 8 le 9)	7	26 diura 30 metsotswana
	8 le 9	27 diura 30 metsotswana

Dipaka tsa tiro tsa go ruta mo phaposiborutelong mo Kgatong ya Motheo di tlhagisiwa fa tlase fa jaaka diphesente tsa dinako tse di fa godimo fa:

Lenaanethuto	Nako (%)
Puiso-kwalo	40%
Dipalo	35%
Dikgono tsa Botshelo	25%

Dipaka tsa tiro jaaka diphesente tsa nako (jaaka di tlhagisiwa mo lenaaneng le le fa godimo fa) tsa Dikgato tsa Magareng le tsa Kgato e Kgolo di eme jaana:

Karolothuto/ Lenaanethuto	Nako (%)
Dipuo	25%
Mmetse	18%
Disaentshe tsa Tlhago	13%
Disaentshe tsa Loago	12%
Thekenoloji	8%
Disaentshe tsa Ikonomi le Botsamaisi	8%
Tebanyo le Botshelo	8%
Botaki le Setso	8%

Dikaelo tsa togamaano di tlhagisiwa mo Ditogamaanong tsa Manaanethutong.

## Tlhatlhobo

*Tlhatlhobo*

Kemo ya Karolothuto nngwe le nngwe e akaretsa karolo e e atolotsweng ka ga tlhatlhobo. Mo boalong jwa go tota dipoelo, mekgwa e e botoka ya tlhatlhobo e e letlelelang mabaka a bokaelo jo bo maphataphata, e a dirisiwa. Tlhatlhobo e tshwanetse go neelana ka ditshupo tsa phitlhelelo ya moithuti ka mokgwa o o mosolo le bokgoni, le go netefatsa gore baithuti ba lomaganya le go dirisa kitso le dikgono. Tlhatlhobo e tshwanetse go thusa baithuti go dira katlholo ka ga bokgoni jwa bona, ba ipeele diphitlhelelo tsa go tswelala le go tsosa go ithutela pele.

Kemo e e Tlhabolotsweng ya Kharikhulamo ya Bosetšhaba e tlhomaganya kharikhulamo le pholesi ya tlhatlhobo e e fitlhelwang mo Pholesing ya Tlhatlhobo (Kasete ya Puso 19640 ya 1998). Motlhala o o tshwanang wa barutabana botlhe o fitlhelwa kwa bofelong jwa Tlhagiso ya Karolothuto nngwe le nngwe.

## Setefikeiti sa Thuto-Kakaretso le Katiso

### *Setefikeiti sa Thuto-Kakaretso le Katiso*

Go ruta le go rutwa gotlhe go simolola ka Kereiti R-9 go thusa go tlhagisa mofuta wa moithuti yo o solofelwang ke Kemo e e Tlhabolotsweng ya Kharikhulamo ya Bosetšhaba. Tlhatlhobo ya go rutwa go, e diragala ka tsela e e tswelelang mo dingwageng tse di lesome tsa sekolo. Tlhatlhobo le neelano ya setefikeiti sa go rutwa go go tlhatlagantsweng go, go diragala kwa bofelong jwa Kereiti ya 9 fa baithuti ba ba kgotsofatsang ditlhokego tse di beilweng ba abelwa Setefikeiti sa Thuto-Kakaretso le Katiso (GETC).

Setefikeiti sa Thuto-Kakaretso le Katiso sa go tsena sekolo go go patelediwang ke boithutedi jotlhe jwa dikolo jo bo theilweng mo selekanyong se dipoelothuto di fitlheletsweng ka sona mo tlhatlhobong ya dielo tsa Kereiti ya 9.

Go fitlha ka 2008, pholesi e e golaganeng le go abela ditefikeiti ga jaana, e tla nna yona e e dirang. Morago ga foo Setefikeiti sa Thuto-Kakaretso le Katiso se se latelagantsweng le Kemo e e Tlhabolotsweng ya Kharikhulamo ya Bosetšhaba se tla tsenngwa mo tirisong.

# Dikarolothuto: Dithanolo le Dipuelothuto

*Dikarolothuto:  
Dithanolo le Dipuelothuto*

## Dipuo

### Thanolo

*Thanolo*

Tlhagiso ya Karolothuto ya Dipuo e akaretsa:

- ▶ Dipuo tsoatlhe di le lesome le bongwe (11) tsa semmuso: Sesotho sa Leboa, Sesotho, Setswana, SeSwati, Sevenda, Setsonga, Seaforikanse, Seesimane, Setebele, Sethosa le Sezulu.
- ▶ Dipuo tse di letleletsweng ke Lekgotla la Dipuo tsa Aforika (PANSALB) le Bothati jwa Kabo ya Ditefikeiti jwa Aforika Borwa (SAFCERT) jaaka Boraile (Braille) le Puo ya Ditshupetso ya Aforika Borwa.

Mo nageng ya dipuodintsi e tshwana le Aforika Borwa go bothokwa gore baithuti ba fitlhelele maemo a a kwa godimo a bokgoni jwa go bua mo bonnyeng dipuo di le pedi le gore ba kgone go buisana ka dipuo tse dingwe.

Tlhagiso ya Karolothuto ya Dipuo e latela molebo wa go tlaleletsa kgotsa go oketsa tebang le ditementsi:

- ▶ Baithuti botlhe ba ithuta puo ya gae ya bona le bonnye, puo ya tlaleletso ya semmuso e le nngwe.
- ▶ Baithuti ba na le kgono mo puong ya bona ya tlaleletso, mme ba tsweletse go tsweletsa kgolo ya puo ya gae.

Tlhagiso ya Karolothuto ya Dipuo e akaretsa dipuo tsa semmuso tsoatlhe jaana:

- ▶ Dipuo tsa Gae.
- ▶ Puo-Tlaleletso ya Ntlha.
- ▶ Puo-Tlaleletso ya Bobedi.

Dipuo tsa gae tsa baithuti di tshwanetse go dirisetswa go ithuta le go rutwa mo mabakeng a a kgonegang. Se, se botlhokwa thata mo Kgatong ya Motheo, moo bana ba ithutang go buisa le go kwala. Fa baithuti ba tshwanetse go dira phetogo go tswa mo puong ya gae go ya kwa puong ya tlaletso, mo go ithuteng le mo go rutiweng, togamaano e e kelotlhoko, e botlhokwa.

## Dipoelo

*Dipoelo*

1. **Go reetsa:** Moithuti o kgona go theeletsa tshedimosetso le go ijesa monate, mme a arabe sentle ka go sekaseka, mo mabakeng/maemong a a farologaneng.
2. **Go bua:** Moithuti o kgona go bua/go buisana ka go itshepa le ka nonofo ka puo e e buiwang, mo mabakeng/maemong a a farologaneng
3. **Go buisa le go bogela:** Moithuti o kgona go buisa le go bogela a batla tshedimosetso/kitso le go ijesa monate, mme a arabele, ka go sekaseka, bontle le botaki, setso le botlhokwa jwa dielo tsa botshelo (values) tse a di fitlhelang mo merabeng.
4. **Go kwala:** Moithuti o kgona go kwala mefuta e e farologaneng ya meraba ya boammaaruri le ya maitlhomo a e kwalela mabaka a a farologaneng.
5. **Go akanya le batla mabaka:** Moithuti o kgona go dirisa puo go akanya le go batla mabaka, go fitlhelela, le go tlhotlha tshedimosetso, gore morago a dirise kitso e go ithuta.
6. **Popegopuo le tiriso:** Moithuti o kgona go dirisa medumo, mafoko le thutapuo ya puo go tlhama le go ranola meraba.

Go reetsa le go bua, go buisa le go bogela, go kwala, go akanya le go batla mabaka, le kitso ya medumo, mafoko le thutapuo, le mororo di tlhagisiwa jaaka dipoelothuto tse di farologaneng, di tshwanetse go golaganngwa mo go ruteng le mo go tlhatlhobeng.

## Mmetse

### Thanolo

*Thanolo*

Mmetse ke tiragalo ya batho e e akaretsang go lemoga, go tlhagisa le go tlhotlhomisa dipaterone le dikgolagano tsa selekanyo mo dilong tsa tlhago le tsa

loago le fa gare ga dithwe tsa mmetse ka botsona. Ka tiragalo e, dikakanyo le go tlhalogannngwa go go ntšhwa go a tsewelediwa.

Mmetse o dirisa puo ya ona e e kgethegileng e e akaretsang dikai le mokwalo go tlhalosa dikgolagano tsa dipalo, dipopego le dikerafo. Megopolo ya mmetse e agelela mo go o mengwe, ka jalo e bope popego e e logaganeng.

Mmetse ke kumo ya ditlhotlhomisi ya ditso tse di farologaneng; ke tiragalo e e maikaelelo mo bokaelong jwa maikemisetso le dikgoreletsi tsa loago, polotiki le ikonomi. Mmetse ga o a ikamologanya le dielo le setso.

## Dipoelo

*Dipoelo*

1. **Dipalo, dipatlisiso le dikgolagano:** Moithuti o kgona go lemoga, go tlhalosa le go tlhagisa dipalo le kgolagano ya tsona, mme a kgona go bala, go abelela, go tlhakanya le go netefatsa ka bokgoni le nonofo go rarabolola mathata a dipalo.
2. **Dipaterone, Ditiro le Alejibora:** Moithuti o kgona go lemoga, go tlhalosa le go tlhagisa dipaterone le dikgolagano, le go rarabolola mathata a dirisa puo le bokgoni jwa alejibora.
3. **Boalo le Popego:** Moithuti o kgona go tlhalosa le go tlhagisa diponagalo le dikgolagano fa gare ga dipopego tsa 2-D le dilo tsa 3-D mo maemong le tebanyong e e farologaneng.
4. **Selekanyo:** Moithuti o kgona go dirisa diyuniti tse di tshwanetseng tsa go lekanya, le didiriswa le difomula mo bokaelong jo bo farologaneng.
5. **Go Ranola Tshedimosetso:** Moithuti o kgona go kgobokanya, go sobokanya, go anega le go sekaseka tshedimosetso go kgona go fitlhelela bokhutlo le go dira diponelopele le go ranola le go tlhotlhomisa kgonagalo ya phetogo.

## Disaentshe tsa Tlhago

### Thanolo

*Thanolo*

Se gompieno se itsegeng jaaka 'Saentshe' se na le metswedi ya sona mo ditsong tsa Seaforika, Searabia, Seašia, Seamerika le Seyuropa. Saentshe e betlilwe ke

tlhotlhomisi ya go batla go tlhaloganya lefatshe la tlhago ka go le lemoga, go dira dikhoutu le go lekeletsa megopolo, mme ya gola go nna karolo ya boswa jwa setso jwa ditšhaba tsotlhe. Gantsi, “e itshupa ka diponagalo tsa go dira ditlhagiso tse di tsepameng tse di itetlelelang gore di lekeletswe bonnete” (McGraw-Hill Concise Encyclopaedia of Science and Technology, 2nd Edition, p. 1647).

Tlhagiso ya Karolothuto ya Disaentshe tsa Tlhago e solofetse thuto le lefelothuto le le tsayang tsia gore batho ba Aforika Borwa ba na le mefuta ya mekgwa ya go ithuta go akaretse ditebello tse di tlhotlheleditsweng ke setso. Tlhagiso ya Karolothuto ya Disaentshe tsa Tlhago e simolola ka ntlhatshimologo ya gore baithuti botlhe ba tshwanetse go nna le phitlhelelo go thuto e e nang le bokao. Thuto e e nang le bokao e tshwanetse go thewa mo moithuting. E tshwanetse go thusa baithuti e seng fela go tlhaloganya kitso ya saentshe le mokgwa o e ka tlhagisiwang ka teng, mme e akaretse thuto ya merero ya tikologo le ya lefatshe. Karolothuto ya Disaentshe tsa Tlhago e na le maikaelelo a go neelana ka motheo o baithuti ba kgonang go agelela mo go ona mo botshelong jwa bona botlhe.

Tlhagiso ya Karolothuto ya Disaentshe tsa Tlhago e rotloetsa puiso-kwalo ya bosaentshe. E dira se ka go tsepamisa mo go tse di latelang:

- ▶ Tsweletso le tiriso ya dikgono tsa tiragalo ya saentshe mo mabakeng a a farologaneng.
- ▶ Tsweletso le tiragatso ya kitso ya saentshe le go tlhalogannwa ga saentshe.
- ▶ Kgatlhegelo ya dikgolagano le maikarabelo fa gare ga saentshe, loago le tikologo.

## Dipoelo

*Dipoelo*

1. **Ditlhotlhomisi tsa Saentshe:** Baithuti ba dira ka go itshepa le ka go kgatlhegela dilo tsa tlhago; ba sekaseka kgolagano le go rarabolola mathata, mo bokaolong jwa saentshe, Thekenoloji le tikologo.
2. **Go bopa Kitso ya Saentshe:** Baithuti ba itse, ba ranola, le go diragatsa kitso ya saentshe, thekenoloji le tikologo.
3. **Saentshe, Loago le Tikologo:** Baithuti ba kgona go supa, go tlhaloganya kgolagano fa gare ga saentshe le Thekenoloji, loago le tikologo.

# Disaentshe tsa Loago

## Thanolo

*Thanolo*

Disaentshe tsa Loago di ithuta kgolagano fa gare ga batho le fa gare ga batho le tikologo. Dikgolagano tse di farologana go ya ka nako le lefelo. Gape, di tlhotlhelediwa ke bokaelo jwa loago, polotiki, ikonomi le tikologo mmogo le dielo, maikutlo le ditumelo tsa batho.

Megopolo, dikgono le ditiragalo tsa thutalefatshe di bopa dipopi tsa botlhokwa tsa Tlhagiso ya Karolothuto tsa Disaentshe tsa Loago. Thuto ya tikologo le thuto ya ditshwanelo tsa batho di bopa karolo ya botlhokwa ya bobedi jwa hisetori le thutalefatshe.

Tlhagiso ya Karolothuto ya Disaentshe tsa Loago e mabapi le se baithuti ba se ithutang le gore ba se ithuta jang, le mokgwa oo baithuti ba bopang kitso ka ona.

Tlhagiso ya Karolothuto e rotloetsa baithuti go botsa le go bona dikarabo tse di mabapi le dipotso ka ga setšhaba le tikologo e ba tshelang mo go yona.

Tlhagiso ya Karolothuto e, e na le maikaelelo a go nna le seabe mo go tsweletseng baagi ba ba nang le kitso, ba le masisi le maikarabelo, mme ba kgona go nna le seabe se se maungo mo setsong se se maphataphata le se se fetogang sa setšhaba. Gape, e naya baithuti go nna le seabe sa tsweletso ya setšhaba se se theilweng mo bosiaming le mo temokerasing.

## Dipoelo

*Dipoelo*

## Hisetori

1. **Bobatlisisi jwa Hisetori:** Moithuti o kgona go dirisa bokgoni jwa bobatlisisi go sekaseka paka e e fetileng le paka ya jaanong.
2. **Kitso le go Tlhaloganya Hisetori:** Moithuti o kgona go supa kitso le go tlhaloganya Hisetori.
3. **Thanolo ya Hisetori:** Moithuti o kgona go ranola mefama ya Hisetori.



## Thutalefatshe

1. **Bobatlisisi jwa Thutalefatshe:** Moithuti o kgona go dirisa bokgoni jwa bobatlisisi go sekaseka megopolo le ditiragalo tsa Thutalefatshe le Tikologo.
2. **Kitso le go Tlhaloganya Thutalefatshe:** Moithuti o kgona go supa kitso le go tlhaloganya Thutalefatshe le Tikologo.
3. **Merero ya Bosekaseki:** Moithuti o kgona go tsaya ditshwetso tse di maleba ka ga merero le mathata a loago le tikologo.

## Botaki le Setso

### Thanolo

*Thanolo*

Tlhagiso ya Karolothuto ya Botaki le Setso e akaretsa boatlhamo jo bo namileng jwa ditiragalo tsa botaki le setso tsa Aforika Borwa. Botaki le setso ke dikarolo tse di botlhokwa tsa botshelo tse di akaretsang mefama ya semowa, didiriswa, botlhale le maikutlo a maitapiso a batho mo setšhabeng. Setso se itlhalosa ka botaki le mekgwa ya go tshela, mekgwa ya maitsholo, boswa, kitso le dithulaganyo tsa ditumelo. Ditso ga di a ema golo go le gongwe – di na le dihisetori le bokaelo, e bile di a fetoga, segolo jang fa di kopana le ditso tse dingwe.

Molebo malebana le setso mo Tlhagisong ya Karolothuto e, o rotloetsa baithuti go:

- ▶ Tswa mo go nneng baruaboswa ba setso ba ba sa direng sepe go nna bana-le-seabe ba ba matlhagatlhaga.
- ▶ Akanya ka bosekaseki ka ga botaki, bodiragatsi le ditiragalo tsa setso.
- ▶ Tlhaola kgolagano fa gare ga ditiro tsa botaki le setso.
- ▶ Tlhaloganya bokaelo jwa thutalefatshe, ikonomi le loago tse mo go tsona go duleng Botaki le Setso.
- ▶ Tlhaola kgolagano fa gare ga ditiragalo tsa setso, maatla le kgatelelo ya setso.
- ▶ Sekaseka ka moo nako e amileng setso le botaki ka teng.
- ▶ Tlhaloganya ka moo botaki bo tlhalosang, bo anamisang le go gwetlha setso ka mekgwa e e farologaneng ka teng.

Molebo wa botaki mo Tlhagisong ya Karolothuto e, o simolola mo maitemogelong a a namileng go akaretsa mefuta ya botaki e e fitlhelwang mo bokaolong jo bo farologaneng jwa setso, go ya kwa kitsong le bokgoning jo bo tebileng mo kereiting ya borobedi le ya borobong. Boemo jwa mefuta e e ikemetseng ya botaki le mosola wa maitemogelo a go ithuta a a lomaganeng, a a lemogiwa. Tlhagiso ya Karolothuto e, e ikaelela go bopa go lekalekana fa gare ga kitso ya tlhago e e tsweleng ka ga Botaki le Setso, le kitso le bokgoni jo bo kgethegileng mo go mongwe le mongwe wa mefuta ya botaki.

## Dipoelo

*Dipoelo*

1. **Go bopa, go Ranola le go Tlhagisa:** Moithuti o kgona go bopa, go ranola le go tlhagisa tiro mo mefuteng mengwe le mengwe ya botaki.
2. **Bosekaseki:** Moithuti o kgona go sekaseka ditiragalo tsa botaki le setso, dikumo le ditaele tsa bokaelo jwa maloba le jwa gompieno.
3. **Go nna le seabe le go dira ka setlhopha:** Moithuti o kgona go supa bokgoni jwa gagwe le jwa go dira le ba bangwe ka go nna le seabe ka nosi le mo setlhopheng mo ditiragalong tsa Botaki le Setso.
4. **Boitlhalosi le Kgolagano:** Moithuti o kgona o sekaseka le go dirisa mefuta e mentsi ya kgolagano le boitlhalosi mo botaking le mo setsong.

## Tebanyo le Botshelo

### Thanolo

*Thanolo*

Mogopolo wa tebanyo le botshelo o tlhagisa ka botlalo boleng jwa se Tlhagiso ya Karolothuto e, e ikaelelang go se fitlhelela. E naya baithuti metlhala le go ba baakanyetsa botshelo le dikgoneng tsa jona. Tebanyo le Botshelo e nonosetsa baithuti botshelo jo bo nang le bokao le katlego mo setšhabeng se se fetogang ka bonako le se se tlabologang.

Tlhagiso ya Karolothuto ya Tebanyo le Botshelo e tswelletsa dikgono, kitso, dielo le maitsholo a a neelang baithuti dithata go tsaya ditshwetso tse di maleba le go tsaya dikgato tse di maleba le:

- ▶ Thotloetso ya Pholo.
- ▶ Tswelelo ya Loago.

- ▶ Tswelelo ya Sebele.
- ▶ Tswelelo ya mmele le motsamao.
- ▶ Tsepamiso mo lefatsheng la tiro.

Mmogo, ditsepamiso tse tlhano tse, mo dikarolong tsa Tlhagiso ya Karolothuto ya Tebanyo le Botshelo di arabela ditshwanelo tsa botho le tikologo jaaka di tlhagisitswe mo Molaotheong.

## Dipoelo

*Dipoelo*

1. **Thotloetso ya Pholo:** Moithuti o kgona go dira ditshwetso tse di maleba mabapi le pholo ya sebele, ya baagi le ya tikologo.
2. **Tswelelo ya loago:** Moithuti o kgona go supa go tlhaloganya le go ineela mo ditshwanelong le mo maikarabelong a molaotheo, mme a supa go tlhaloganya maphataphata a ditso le ditumelo.
3. **Tswelelo ya Sebele:** Moithuti o kgona go dirisa bokgoni jo bo bonweng jwa botshelo go fitlhelela le go oketsa bokgoni jwa sebele go tsibogela ka tshwanelo, dikgwetlho mo botshelong jwa gagwe.
4. **Kgolo ya Mmele le Motsamao:** Moithuti o kgona go supa go tlhaloganya le go nna le seabe mo ditiragalong tsa go rotloetsa motsamao le kgolo ya mmele.
5. **Tebanyo le Lefatshe la Tiro:** Moithuti o kgona go dira ditshwetso tse di maleba mabapi le go tswelela go ithuta le go ithophela boiphediso.

## Disaentshe tsa Ikonomi le Botsamaisi

### Thanolo

*Thanolo*

Tlhagiso ya Karolothuto ya Disaentshe tsa Ikonomi le Botsamaisi e akaretsa thuto ya poraefete, ya botlhe kgotsa tiriso e e akaretsang ya mefuta ya didiriswa mo go kgotsofatseng ditlhokego le ditlhokwa, e ntse e tsweletse go sekaseka ditlamorago tsa didiriswa mo tikologong le mo bathong.

Ka go popomatsa, Tlhagiso ya Karolothuto ya Disaentshe tsa Ikonomi le Botsamaisi e dirana le:

- ▶ Boleng, ditiragalo le ntsho ya dikungo le ditirelo.
- ▶ Ikonomi ya Aforika Borwa fa e bapisiwa le dithulaganyo tsa loago-ikonomi mo dinageng tse di farologaneng.
- ▶ Bobeeletsi le botsamaisi jwa matlotlo le bokgoni jwa togamaano, e le jwa poraefete, jwa botlhe kgotsa jo bo kopanetsweng.
- ▶ Dikgono le kitso ya bogwebi jo bo tlhokegang go tsamaisa matshelo a batho le tikologo.

## Dipoelo

*Dipoelo*

1. **Kitso le go Tlhaloganya Tshekeletsi ya Ikonomi:** Moithuti o kgona go supa kitso le go tlhaloganya tshekeletsi ya ikonomi mo go rarabololeng mathata a ikonomi.
2. **Go Tlhaloganya Kgolo le Tswelelo e e Kgonegang:** Moithuti o kgona go supa le go tlhaloganya kgolo e e kgonegang ya ikonomi, kagosešwa le tswelelo, le go sekaseka ditiragalo tse di golaganeng le se.
3. **Kitso le Bokgoni jwa Botsamaisi, Bodirisi le Matlotlo:** Moithuti o kgona go supa kitso le bokgoni jwa go dirisa ka maikarabelo bokgoni jo bo rileng jwa botsamaisi, bodirisi le matlotlo.
4. **Kitso le Bokgoni jwa Bogwebi:** Moithuti o kgona go supa kitso, bokgoni le maitsholo a bogwebi.

## Thekenoloji

### Thanolo

*Thanolo*

Thekenoloji ga e bolo go nna teng mo ditiragalong tsotlhe jaaka tiragalo e mo go yona batho ba dirisang go tswakanya kitso, dikgono le didiriswa tse di leng teng go bopa ditharabololo tse di thusang ditlhokego le ditlhokwa tsa bona tsa letsatsi le letsatsi. Dingwe tsa ditharabololo tse di mo sebopegong tsa dikumo fa dingwe tsa ditharabololo tse di akaretsa go kopanngwa ga dikumo go dira dithulaganyo.

Gompieno batho ba sa ntse ba na le ditlhokego le ditlhokwa. Ditharabololo di sa ntse di tsweletse go dirwa ka ditiragalo tse di kopanyang kitso, dikgono le didiriswa tse di leng teng. Le gale, kitso, dikgono le didiriswa tse di diriswang

gompiano di farologane ka ntlha ya lebelo la tswelelopele mo lephateng la thekenoloji. Setšhaba sa gompiano se matswakabele le maphataphata. Dintlha tsa ikonomi le tikologo le bonamo jwa maitsholo le dielo di tshwanetse go tsewa tsia fa go bopiwa ditharabololo tsa thekenoloji. Ke mo bokaelong jo, jo mo go bona thekenoloji e tlhalosiwang jaaka:

Tiriso ya kitso, dikgono le didiriswa go kgonana le ditlhokego le ditlhokwa tsa batho, ka go tsewetsa ditharabololo tse di ka diragatswang mo go rarabololeng mathata, go etswe tlhoko dintlha tsa loago le tikologo.

## Dipoelo

*Dipoelo*

1. **Ditiragalo le Dikgono tsa Thekenoloji:** Moithuti o kgona go diragatsa ditiragalo le dikgono tsa thekenoloji ka botho le maikarabelo, a dirisa tshedimosetso e e maleba le kgolagano ya dithekenoloji.
2. **Kitso le go Tlhaloganya Thekenoloji:** Moithuti o kgona go tlhaloganya le go diragatsa kitso ya thekenoloji e e maleba ka setho le ka boikarabelo.
3. **Thekenoloji, Setšhaba le Tikologo:** Moithuti o kgona go supa go tlhaloganya kgolagano e e fa gare ga saentshe, Thekenoloji, setšhaba le tikologo mo tsamaong ya nako.